

FEBRUARI.

Het heele voorjaar, en Februari in het bijzonder, is een tijd van hollen of stilstaan. In het wonderjaar 1920 stonden op 12 Februari de crocussen in vollen bloei, maar van Siberisch hyacinthe en Sneeuwroem was nog niets te zien. Deze kwamen toen opschieten en vertoonden op 16 Februari al bloemen. Omgekeerd maakten in 1936 de bloemtrossen van Amethyst-hyacinth van 9 tot 18 Februari geen zichtbare vordering.

Een heerlijke maand van pracht en praal en kracht en heerlijkheid. Het gekste is, dat ik in mijn heel jonge jaren altijd deernis had met Februari. Dat kwam door dat bijnaampje van Sprokkelmaand met een verhaal van een arme vrouw, die hout zocht in het bosch, om zich te kunnen warmen in het schamele hutje. En wij zagen inderdaad van nabij veel ellende en gebrek, maar dat kon Februari toch niet helpen.

In mijn tuin staat een hazelaar, die is daar een jaar of twintig geleden gezaaid door een Vlaamsche Gaai, een boomklever of een eekhoorn. We hebben de struik onbelemmerd laten opgroeien. Hij is nu zeven meter hoog, dat is bijna het dubbele van wat in de Flora's wordt aangegeven. Ik heb al eens vaker verteld, dat de maten en de datums in die boeken eens danig herzien moeten worden.

Er bestaat geen andere heester, die een zoo fraaien en volmaakten struikvorm vertoont als de hazelaar. De mijne heeft een dozijn poldikke stammen en bovendien nog minstens evenveel dunne rechte „roeden”. Dat alles vormt een bundel, herinnerend aan de zware bamboestruiken van Java. Naar boven toe gaan de zware stammen zich vertakken, wijd uit zijwaarts maar aan hun spits groeien ze nog steeds de hoogte in. Zodoende ontstaat een bouwsel van zeldzaamste pracht, een der fraaiste voorbeelden van boom-architectuur. Reeds gedurende den winter geven de nog stijve maar zeer talrijke mannelijke katjes een beeld van speelsche sierlijkheid en wanneer die nu in Februari zich strekken tot lang-goudgele franje en daartusschen dan in de lentezon de purpurroode vrouwelijke bloesems gloren dan kan ik daar minuten lang naar staan te kijken in innige verrukking.

Zoo is de hazelaar een hoofdfiguur in Februari, waardig vergezeld door het sneeuwkllokje.

Een hoofdfiguur uit de vogelwereld voor Februari is de Groote Lijster, de lentezanger bij uitnemendheid. In December hebben we hem reeds gehoord, in Januari is hij op dreef gekomen en nu in Februari schalt zijn heerlijk lied wijd en zijd. Hij zingt den heelen dag, bij alle weer en wind en dan liefst altijd zittend boven in een en denzelfden hoogen boom, wat heel geriefelijk is voor den bestudeerder van vogelzang. Dikwijls genoeg zingt hij ook onder het vliegen en dan heele enden.

We hebben nu ook weer te letten op den fluisterzang van de merels. Ze zitten dan graag in het binnenste van een struik. Maar dat prevelliedje laten ze ook hooren, evenals de roodborst, wanneer we in den tuin aan het werk zijn, vooral wanneer we het bladerdek omwerken. Hier is het verband tusschen lied en levensgebeuren al heel duidelijk.

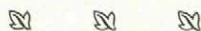
Let er eens op, of de schildvink bij u vol op slag komt omstreeks 20 Februari. Het kan een paar dagen eerder zijn en eerder nog een paar dagen later, maar veel verschillen zal het niet. Het aanloopje zonder den eindroffel kunt ge al hooren in de eerste week van de maand.

Omstreeks denzelfden tijd verschijnen de kieviten hier op hun broedplaatsen in het Kenemer duin met veel geschreeuw en gescherp. Sedert hier in het geheel geen eieren meer geraapt worden is het aantal broedende paren sterk vermeerderd. Ik zou toch wel graag willen weten, hoe het gaat in Engeland, waar nu sedert eenige jaren het rapen van kievitseieren geheel is verboden.

Voor het geval we nog eens een beetje sneeuw krijgen moet ik u wijzen op een aardige bijzonderheid. Verleden jaar hadden we midden in de maand een weekje van vorst en sneeuw. De winteraconietjes stonden hier en daar al in bloei. Andere kwamen op en nu waren er rondom de Eranthis-plantjes onbesneeuwde of vroeg ontdooide kringen, alsof de plantjes

warmte uitstraalden. Dat behoeven we niet dadelijk aan te nemen. Het zou ook mogelijk zijn, dat de sneeuwvlokken tijdens het vallen zijdelings waren afgeleid of ook dat hier teruggekaatste zonnewarmte heeft gewerkt. Ik heb nu in dat winteraconietplekje eenige doode stokjes gestoken van hetzelfde kaliber als de plantjes en hoop nog op een sneeuwduitje.

JAC. P. THYSSE.

OVER VOGELTREK.

Sinds overoude tijden is de menschheid vervuld geweest van het wonder van den vogeltrek. Het kon niet uitblijven, of onze vroegste voorouders, die jagers, visschers en nomaden waren, moesten onder den indruk geraken van de geweldige vogelbewegingen in voor- en najaar. De bakermat der beschaving, de Nijlstroom met zijn delta is tegelijk ook het geweldigste trekvogelgebied ter aarde. Eigenlijk hadden die oude Egyptenaren ons wel iets meer van hun ervaringen kunnen vertellen. Bekend zijn de plaatsen uit den Bijbel in de boeken Job en Jeremia en niet minder het kwartelavontuur van de kinderen Israëls in de woestijn (Exodus 16) dat zijn herhaling vond op de Markt van Steenwijk tijdens het beroemde beleg.

De Romeinen hadden reeds „trekwaarnemers” in hun avispices, auspices, maar die verhaspelden het heele geval met andere verschijnselen, met waarzeggerij en bijgeloof en politiek. Toch moeten we onzen Livius er nog eens op naslaan en Plinius ook, en liever ook nog Aristoteles. Maar eigenlijk zullen we ons toch altijd erover moeten verwonderen, dat we pas in de laatste twee eeuwen gekomen zijn tot een werkelijke bestudeering van een toch zoo opvallend verschijnsel.

Het eerste belangrijke werk van wetenschappelijken opzet ontmoeten we in Palmén's Zugstrassen. Het boek verscheen in 1876 in de Duitsche bewerking en werd met groote geestdrift en groot vertrouwen ontvangen. Dat vertrouwen is later wel geschokt, maar toch, verscheidene lijnen van Palmén's kaarten zijn onuitwischaar gebleken.

Vijftien jaar later komt Gätke's boek: Die Vogelwarte Helgoland, het klassieke werk over den vogeltrek in ons deel van de wereld. Sommige beweringen en gevolgtrekkingen van Gätke hebben den toets der kritiek niet kunnen doorstaan, maar dat neemt niet weg, dat het boek van dezen schilder-dichter-jager- vogelkenner blijvende waarde heeft. Wat hij daar openbaarde van zijn ervaringen, vele tientallen jaren lang, dag aan dag en nacht aan nacht, grenst aan het ongelooflijke. Zijn scherpe waarneming, zijn innig medeleven, maken vele van zijn bladzijden tot kunstwerken van wetenschappelijke en litteraire waarde.

Het vuur door hem ontstoken brandde lustig verder. Er kwam een Vogelwarte Rossitten, ook met een groote toekomst. Eagle Clarke ging Gätke nadoen, betitelde Fair Isle „The British Heligoland”. Ook organiseerden de Engelschen stelselmatige waarnemingen op lichtschepen en vuurtorens. Bij ons kwam de Brandaris in het geding en stichtten Verwey en Brouwer hun club van trekwaarnemers.

Maar er zou meer volgen. In 1899 werd door Mortensen in Denemarken het „ringen” van vogels ingezet. Duitschland volgde op groote schaal, het eerst in Rossitten, toen kwamen Engeland, Nederland, Amerika. In den loop der jaren zijn miljoenen vogels van het bekende merkteken voorzien en al meer en meer krijgen wij nu zekerheid omtrent hun — laat ik dat meteen zeggen — nog altijd raadselachtige en onverklaarbare bewegingen.

In ons land geschiedt het ringen van wege het Leidsch Museum. Er wordt streng voor gezorgd, dat dit nooit overbodig, onnut of ondeskundig geschiedt, want onze vogelwereld mag er geen schade door lijden.

Thans, na zoo vele jaren van waarneming en proefneming kunnen we even stil staan en ons afvragen, hoe ver we nu zijn en wat we nu eigenlijk precies weten van vogeltrek.

Het antwoord op deze vraag wordt gegeven door Dr. G. J. van Oordt in zijn „Vogeltrek” dezer dagen bij Brill in Leiden verschenen ¹⁾. Het is ontstaan uit een aantal colleges door hem als lector van de Utrechtsche Universiteit gegeven aan de biologische studenten: een aangenaam leesbaar, goed gedocumenteerd werk, dat naar ik hoop in vele herdrukken voor de Nederlandsche vogelvrienden het laatste woord zal zijn over vogeltrek.

Intusschen maakt van Oordt ons dadelijk duidelijk, dat het laatste woord nog lang niet gesproken zal worden, wellicht nooit. Niet alleen vogels trekken, maar tal van andere dieren. Met „trek” bedoelt van Oordt periodieke jaargetijde-bewegingen heen en terug, al is dat dan ook niet altijd het geval met het individu zelf. Palingen en zalmen hebben dus ook „trek”. En nu vertelt van Oordt dat Nierstrasz in 1916 jonge zalmpjes uitzette in de Hierdensche beek, waarin nog nooit zalmen waren waargenomen. Welnu, na drie jaar keerden er van die gemerkte zalmpjes eenige terug in diezelfde beek. Waar ze al dien tijd in zee hebben gezworven weten we niet, maar het blijft wel onverklaarbaar, hoe ze den weg terug vonden en waarom ze juist weer die Hierdensche beek opzochten. We zijn dus gewaarschuwd, dat er nog wel een paar vragen onbeantwoord zullen blijven.

In groote lijnen schetst van Oordt dan, hoe de vogeltrek plaats heeft over de heele wereld, zoowel van de Noordelijke koude en gematigde luchtstreek naar milder oorden, zelfs aan gene zijde van den Aequator als omgekeerd. De Groote Pijlstormvogel (*Puffinus gravis*) die op Tristan d'Acunha broedt, komt hier bij ons „overwinteren” even goed als onze zwaluwen trekken naar Kaapland. Invasies erkent van Oordt niet als „trek”. Het jongste geval van dergelijken aard bij ons is de broed-invasie der Steltkluten in 1935. Intusschen kan men toch niet ontkennen dat invasie leiden kan tot blijvende vestiging en dan dus beschouwd moet worden als inleiding tot de uitbreiding van het trekgebied. Juist voor het vormen van denkbeelden omtrent de wordingsgeschiedenis van den trek kunnen die invasies iets beteekenen. Hetzelfde is ook het geval met de onregelmatige verschijningen van de „zigeunervogels”: Notenkraai, Kruisbek, Pestvogel, waarvan van Oordt dan ook zelf zegt: „het is niet uitgesloten dat de verplaatsingen van sommige zigeunervogels wel degelijk gericht zijn en dus vallen onder het begrip echte trek.”

In het hoofdstuk „hoe trekt de Vogel” geeft van Oordt een levendig beeld van de trekbewegingen der verschillende soorten het heele jaar door en bij dag en nacht. Daarbij komt ook de zaak der vuurtorens ter sprake, waarover ook het laatste woord nog niet is gezegd.

En dan het „breede front”. Tegenwoordig weten we, dat de vogels niet trekken langs de enge door Palmén uitgestippelde wegen, maar over een breed front. We mogen niet vergeten, dat Gätke reeds hier op heeft gewezen in zijn meesterlijke schildering van de Goudhaantjes-trek. De nieuwere onderzoekingen nu hebben geleerd, dat zoo’n breed front een flankbeweging gaat maken, wanneer het op een hindernis stuit en dan komt iets tot stand, dat inderdaad gaat lijken op zoo’n trekweg van Palmen. Dat heeten nu „stuwlijnen” en ons land en in het bijzonder de duinstreek heeft het voorrecht in zoo’n stuwlijngebied te liggen.

Ja, ik zou het heele boek wel kunnen navertellen, vooral ook wat betreft de mooie resultaten van de Amerikaansche onderzoekers o.a. het bekende geval van de Goudplevier die broedt langs de noordkust van Canada en op de noordwaarts daarvan gelegen eilanden en overwintert in Zuid Amerika in het gebied van de Rio de la Plata. Ze trekken daar in het najaar heen via Nieuw Schotland regelrecht over den Oceaan op Venezuela aan, maar keeren terug over land langs Panama en Honduras en door Texas. Ge moogt op pag. 41 van Van Oordts boek er nog bijvoegen, dat intusschen is gebleken, dat de eerste-jaars vogels niet over zee zuidwaarts trekken, maar ook over land en dat ze op later leeftijd den weg over zee leeren kennen. Alweer een nieuw raadsel!

Heel interessant is ook het hoofdstuk over de meteorologische invloeden en de werking van licht-intensiteit. Alles vol aansporing voor waarneming en overdenking.

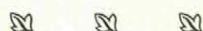
1) G. J. van Oordt: *Vogeltrek*. (groot 8vo, 92 pp., 25 illustraties. pr. f 3.—).

OVER VOGELTREK 315

Hiermede besluit het eerste, het beschrijvende gedeelte en nu volgt het „theoretisch” gedeelte dat handelt over het trekinstinct en het orientatie-probleem. Alles wat hierover bedacht en verzonnen is bekijkt van Oordt kritisch en onpartijdig en getrouw geeft hij relaas van de vele en zeer interessante onderzoekingen, die vooral in de laatste jaren op dit gebied zijn verricht en waaruit wij veel hebben geleerd. De uitkomst van alles is „dat wij van het orientatie-probleem zelf eigenlijk niets begrijpen” en dat het onderzoek naar de periodiciteit van het trekinstinct nog in de kinderschoenen staat. Van Oordt vergelijkt die periodiciteit heel treffend met die van de boomen en hun bladen.

Er blijft dus nog veel te doen, maar veel is ook bereikt. En alle gebeurtenissen van de vogel-trek, hetzij ze ons duidelijk zijn of niet, blijven hun groote bekoring behouden en die zullen we des te treffender gevoelen, naarmate we van Oordts boek vlijtiger hebben bestudeerd.

JAC. P. THIJSSSE.

BOEKBESPREKINGEN.

Dr. JAC. P. THIJSSSE. „*Waar wij wonen*”. Te illustreren met Verkade's plaatjes, naar aquarellen van C. ROL, J. VOERMAN Jr. en H. ROL. Bandversiering en zwart-wit tekeningen van C. ROL. Plaatjes in offsetdruk van de Fa. Van Leer & Co. Druk- en bindwerk van Blikman & Sartorius. Zaandam, 1937; uitgave Verkade's Fabrieken N.V.

Gelukkig dit jaar weer een album van Thijssse! Er is nu iets nieuws geprobeerd: in plaats van de 144 kleine plaatjes worden nu uitsluitend grote platen gegeven. Sommige hiervan zijn op zichzelf een sieraad, en wél in staat, dierbare herinneringen wakker te roepen.

De tekst behandelt een aantal Nederlandse landschappen, op originele en frisse wijze, onbetaalbaar als al Thijssse's albums. Al is de landschapsbeschrijving levendig, en de tekst vol wetenswaardigheden en vol kostelijk optimisme en rustige humor, de hoofdstrekking is: een pleidooi voor volharding in het streven van natuurbescherming, op de reële en loyale wijze, waarop hij dat steeds heeft nagestreefd.

Al lezende wordt men telkens weer getroffen door Thijssse's zeldzaam ruime, zeldzaam harmonische instelling bij zijn beschouwing van de verhouding tussen civilisatie en natuur. Het mooie mensenwerk, op zijn grootst te zien in de havenwerken van Rotterdam of op de Zuid-hollandse scheepswerven of in de kanalisatiewerken bij de Maas, heeft evenzeer zijn belangstelling als het groeiende landschap met al zijn levende wezens. Door deze ruime en dus welwillende houding zal het effect van zijn betoog groot zijn. En dat is nodig, want al zegt Thijssse zelf wel eens, dat er zoveel van wat hij steeds verlangd heeft, in vervulling is gegaan, toch ziet hij voortdurend dreigend gevaar, en nog telkens blijkt hem, dat er veel verloren gaat, wat bij een betere samenwerking met Natuurmonumenten niet verloren behoefde te gaan, ook zonder aan de dan voorzittende belangen afbreuk te doen.

Wat kent Thijssse zijn land door en door, tot in de verste uithoekjes! En wat kent hij planten en dieren! De onbegrijpelijk veelzijdige waarnemingenschat, die op elke bladzijde blijkt, werkt ook op ons aankomende biologen in hoge mate stimulerend.

De platen sluiten prachtig bij de tekst aan. Dezelfde ruime instelling blijkt er uit; het „mooie mensenwerk” krijgt ook hier een beurt. In kort bestek is een grote verscheidenheid van onderwerpen afgebeeld.

Voerman spant voor mij weer de kroon. Zijn kleur en sfeer zijn zo fijn en elke plaat is zulk een ongekunsteld geheel. Hoe moeilijk het is, dit bij dergelijk soort illustratie te bereiken, tonen de platen van de beide Rols maar al te duidelijk. Afgezien van het niet steeds geslaagde van hun kleuren, treft me op de meeste van hun platen, dat de details niet voldoende ondergeschikt gemaakt zijn aan het geheel; het meerkoetje op plaat 2, de „opgeplakte” goudplevieren op plaat 21 en de ijsvogel en de kwikken op plaat 22 en ook de fuut op plaat 15 zijn er naar mijn